

PERSOONLIJK

OP ZOLDER BIJ OOM JOOP

J.P. KRUIMEL - BELANGRIJK RADERTJE IN HET PILOTENNETWERK OP DE VELUWE

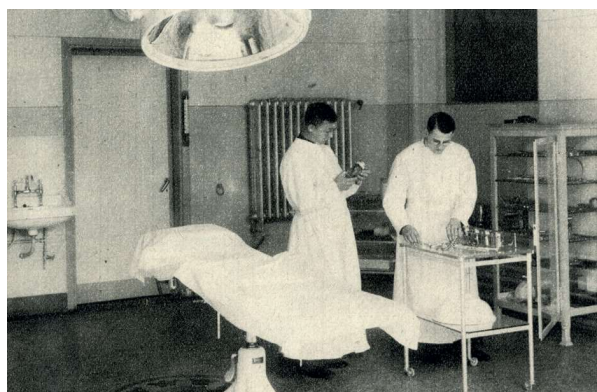
Als de ondergedoken Airborne-arts Captain Alexander William Lipmann 'Lippy' Kessel half oktober 1944 arriveert bij zijn nieuwe onderduikadres in het Gelderse Garderen beschrijft hij zijn gastheer, die hij 'Karl' noemt, als volgt: "[...] a short square man in a leather wind-breaker and tweed knickerbockers. Looks like a very tough bantam-cock. He speaks good English." Karl, die eigenlijk Johannes Petrus Kruiemel heet, vertelt aan Lippy dat hij voor de oorlog orthopedisch chirurg was en vaak op ski-expeditie ging in Zwitserland. Volgens Lippy draagt Karl ongeacht het weer nooit sokken. Hoe raakte deze excentrieke arts betrokken bij de hulp aan troepen van de 1st Airborne Division die na operatie Market-Garden probeerden weer de eigen linies te bereiken?

– Matthijs Somford | afbeeldingen via Wolter Noordman, tenzij anders aangegeven

Wanneer de oorlog uitbreekt is Kruiemel actief als orthopedisch chirurg in Utrecht en als onbezoldigd arts in Garderen. Zijn afkeer van de Duitse bezetter leidt hem in de richting van het verzet. In ieder geval vanaf 1942 helpt hij Joden om onder te duiken. Zijn buitenhuis, De Ruif, in Garderen speelt daarin een centrale rol. In en rond het huis worden schuilplaatsen gemaakt, onder andere op zolder. In het 'gastenboek' van De Ruif staan notities van de passanten uit die tijd. In mei 1943 raakt Kruiemel ook betrokken bij de pilootenlijn die neergeschoten vliegers van de Veluwe naar geallieerd gebied probeert te brengen. Hij werkt dan onder de codenaam Oom Joop. Niet lang daarna wordt De Ruif overvallen door Duitsers. Van een ondergedoken joods gezin worden de ouders en zoon opgepakt en uiteindelijk afgevoerd naar Sobibor. De dochter weet echter te ontsnappen en een joodse arts en Britse vlieger die zich hebben verstopt op zolder worden niet ontdekt. Vanaf dat moment moet Kruiemel zelf ook onderduiken in het naburige Staverden, maar hij zet zijn activiteiten onverminderd voort. Opvallend genoeg blijft De Ruif in gebruik als onderduikplek. Ook in het jaar erna is het een komen en gaan van geallieerde vliegers in het gastenboek van Joe Smith, zoals Kruiemel zich aan hen voorstelt.

EEN KOMEN EN GAAN

Na de Slag om Arnhem is Lippy niet de eerste Airborne die aanklopt bij De Ruif. Omstreeks 8 oktober 1944 arriveren Samuel Walsh, HQ Coy, 2nd Parachute Battalion

Interieur van het ziekenhuis St.-Joannes de Deo (Mariaplaats 28) te Utrecht: de operatiekamer. Hier werkte Kruiemel in de jaren '30 (78123 / collectie Het Utrechts Archief).

en Thomas Murphy, Bren gunner bij C Coy, 156 Parachute Battalion. Ze zijn 6 oktober ontsnapt uit het Airborne Hospital in de Willem III-kazerne in Apeldoorn. Een paar dagen later komt Sergeant Harding van het 10th Parachute Battalion aan bij De Ruif. Vervolgens verschijnt Captain Alexander William Lipmann Kessel in gezelschap van zijn collega's Lieutenant Peter Allenby, Staff Sergeant Albert Allen en Major Cedric Longland van 16 Parachute Field Ambulance. Walsh en Murphy vertrekken op een gegeven moment omdat het te vol wordt.

Lippy ontmoet in De Ruif ook de agenten Ham en Bacon (Nederlander Abraham Du Bois en Belg Raymond André Holvoet), die via een radioverbinding met de geallieerden ten zuiden van de Rijn de ontsnapping van de ondergedoken luchtlandingstroepen moeten coördineren. Op 19 oktober vertrekken de meeste Britten om in de nacht van 22 oktober de rivier over te steken tijdens operatie Pegasus I. Sergeant Keith 'Tex' Banwell, A Coy, 10th Parachute Battalion, is rond deze tijd ook in De Ruif. Na te hebben deelgenomen aan de aanslag op Duitse officieren bij Putten op 30 september komt 'Tex' bij Kruiemel terecht. Op 22 oktober vertrekt hij weer.

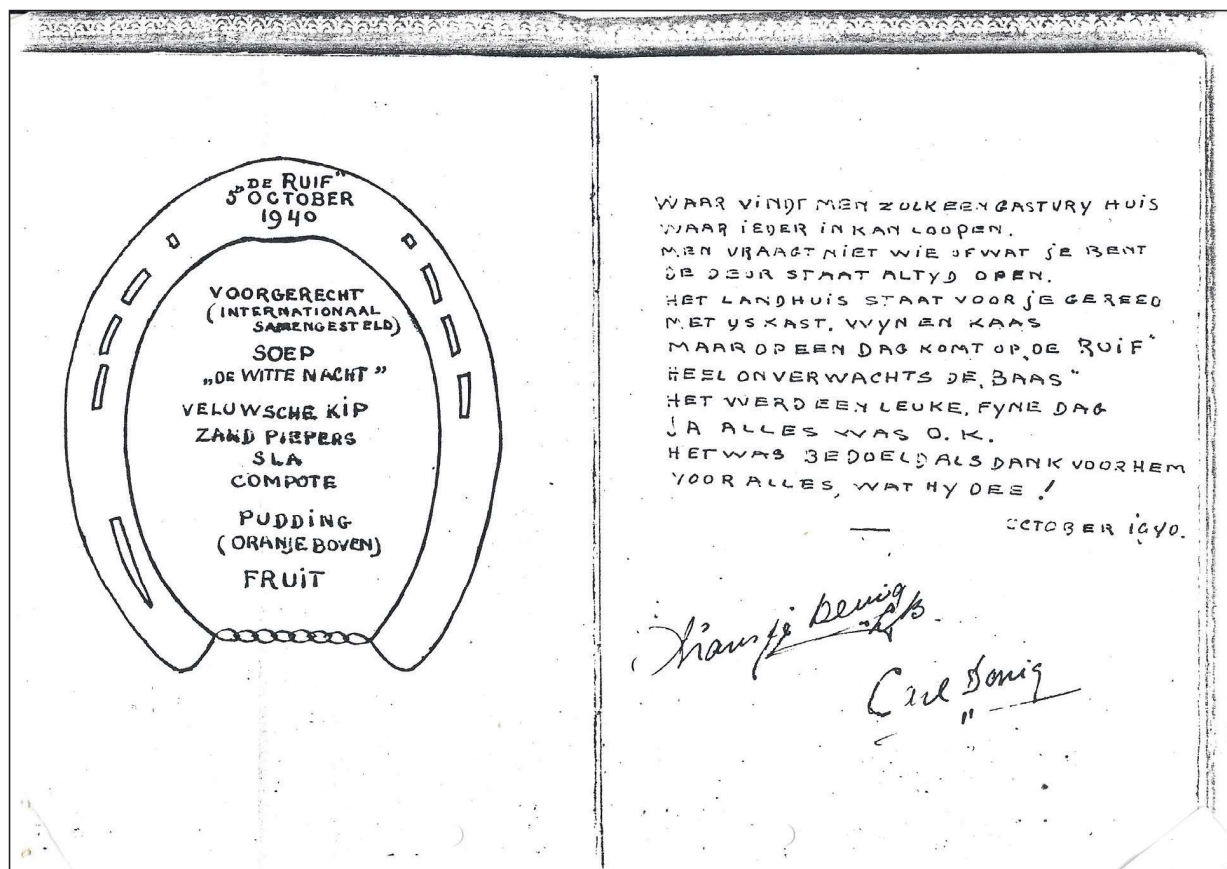
Een dag later slaat het noodlot definitief toe. Duitsers die in Elspeet gelegerd zijn, willen in Garderen een auto vorderen. Net die middag heeft de zoon van de Larense burgemeester Van Nispen Van Sevenaer, die ook met zijn familie in De Ruif ondergedoken zit, een vuur gemaakt in het onderduikhol onder de stal bij het huis. Wanneer de Duitsers het hol inspecteren treffen ze een zender en de uitrusting van een piloot aan. Hierop maken ze de woning met de grond gelijk door het in brand te steken en er handgranaten in te gooien. Maar niet voordat ze meubels, glaswerk, schilderijen, kristal en zilver 'veilig hebben gesteld'. Van Nispen tot Sevenaer en zijn gezin weten te ontkomen.

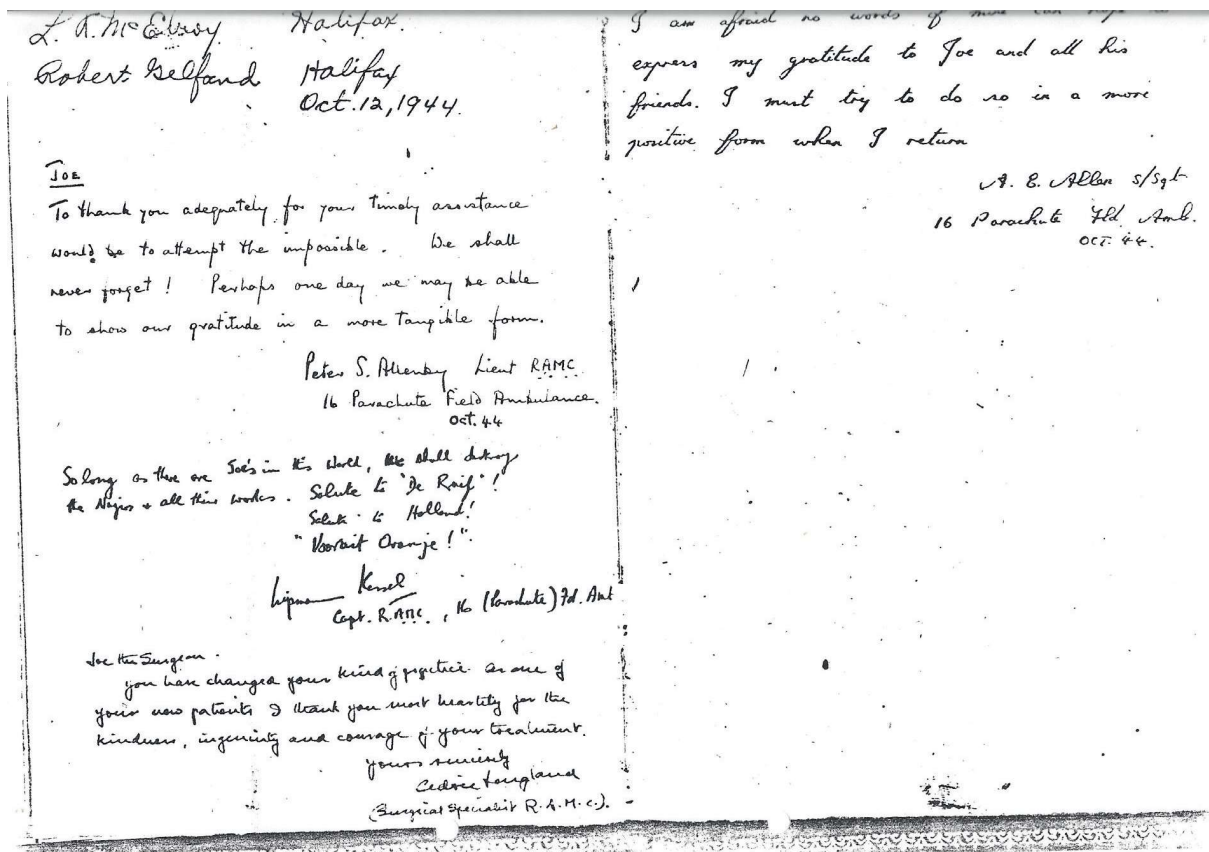
Gezicht op het ziekenhuis St.-Joannes de Deo (1948). De kruizen op het dak zijn bedoeld ter identificatie vanuit de lucht (604770 / collectie Het Utrechts Archief).

ZONDER SPOREN

Kruiemel leidt daarna een zwervend bestaan en over zijn activiteiten in de laatste oorlogsmaanden is weinig bekend. Eind oktober 1944 signaleert Private James Hardy van 16 Parachute Field Ambulance hem in het huis Sterrehoveke in Elspeet. Daar wonen jonkvrouw Irma van Eysinga en

Eén van de eerste pagina's uit het gastenboek van de familie Kruiemel in De Ruif.

Notitie in het gastenboek van De Ruif van Allenby (16 PFA), Kessel (16 PFA), Longland (16 PFA) en Allen (16 PFA). De eerste notitie op de pagina links is van Robert Gelfand, bommenrichter op een Halifax.

Kruiemel knipt Bill Lalley (co-piloot van een B-17 Flying Fortress).

Biografie J.P. Kruiemel

- 23 april 1900: Geboren te Bodjonegoro, Oost-Java, als zoon van Johannes Petrus Kruiemel en een zekere 'Kasminah'.
- 23 april 1926: Ontvangt artsenbul, vervolgens assistent Heelkunde in het Gemeenteziekenhuis van Rotterdam.
- 1928: In de leer als orthopeed in Hillegersberg.
- 1929: Vestigt zich als chirurg en orthopeed in Almelo.
- 1931: Treedt in dienst bij het St. Joannes de Deo Ziekenhuis en het St. Antonius Ziekenhuis in Utrecht. In deze periode betreft hij ook het buitenhuis De Ruif in Garderen.
- Onbekende datum: Huwelijk met Wilhelmina Antonia Maria Kuijpers.
- 1940-1945: Verzetswerk.
- 1945: Pakt zijn artsenpraktijk in Utrecht weer op.
- 24 juli 1946: Trekt opnieuw in het herbouwde De Ruif.
- 18 juli 1976: Kruiemel overlijdt en wordt begraven in Garderen.
- 1983: Start van de bouw van veertien ouderen- woningen in Garderen uit zijn nalatenschap.
- 2009: Ingebruikname wooncentrum Dr. Kruiemelstaete in Garderen.

Robert Bailey (piloot van een DH.98 Mosquito) en Bill Lalley hebben lol als Kruimel Lalley knipt.

haar gezelschapsdame, Liesbeth Verweij. Deze beschrijft Kruimel in haar nooit gepubliceerde herinneringen ‘Spannende tijden op en rond Sterrehoveke’: “Als regel droeg hij een korte broek en een bruin piloten buisje van Canadeesche piloten, het stond hem goed, vooral met een vuurroden of gele halsdoek erbij. Hij bracht dan hier en daar wat kleren om te wassen of te repareren en ieder was vereerd als hij kwam, zo fascineerde hij de mensen. Een van zijn vaste domicilies was de boerderij van de familie Bes op Staverden. Hij moest zich wat minder opvallend kleden, hij begon in het oog te vallen. Daarop heeft Oom Joop, dadelijk bereid zijn toilet te veranderen, een oude bruine regenjas met pelerine gepakt. Hyper ouderwets en te lang voor zijn kleine tengere figuur.”

Omstreeks 6 november bezoekt Kruimel Hardy in boswachterswoning Kijkuit, tussen Elspeek en Hulshorst, om

William McDonald (piloot van een B-17), links, en Frank McGlinchley (bommenrichter van een B-17), rechts, schrijven rondom oud en nieuw 1943-44 in het gastenboek van Kruimel in Garderen. Op deze afbeelding zijn ze samen met Kruimel (midden) in de onderduik.

Aanval 6/10/46 5
Opf 50 14.5.46
No 6.

VERTROUWELIJK

HEADQUARTERS
EUROPEAN THEATRE OF OPERATIONS
Military Intelligence Service

VRAGENLIJST
voor helpers van Geallieerd personeel
Men wordt verzocht de velden te vullen.

DATUM 16-5-46

1. NAAM Dr. KWIJDE VOORNAAM J.
2. ADRES Rijlaan 176. STAD Utrecht. TELEFOON No. _____
3. ADRES, BEKEND AAN GEALLIEERD PERSONEEL _____
4. PLAATS EN DATUM VAN GEBORTE _____ NATIONALITEIT _____
5. MILITAIR RANG _____
6. GEHUWD _____ AANTAL KINDEREN _____ LEEFTIJD KINDEREN _____
7. NAASTE BLOEDVERWANT _____ LEEFTIJD _____
8. NAAM, WAARONDER BEKEND BIJ GEALLIEERD PERSONEEL _____
9. VAN WELKE ONDERGRONDSCHE BEWEGING BENT U LID? _____
10. DIJZONDERHEDEN BETREFFENDE GEHOLPEN GEALLIEERD PERSONEEL, ARRESTATIE, OVERLIJDEN ENZ. _____
11. PERSONEN, DIE U BEKEND ZIJN, WELKE GEALLIEERD PERSONEEL HIELPEN _____
12. OPMERKINGEN Well known underground worker, who took over from de Hoet (Houtveld) when the latter came through to liberated territory and contacted and sheltered evaders in not very large numbers. Unhelpful in producing any further information concerning his activities.
Z.O.Z.

COPIED FROM COMPANY

MI9 Report van Kruimel.

te vertellen dat operatie Pegasus II binnenkort zal plaatsvinden. Deze tweede poging om op grote schaal ondergedoken geallieerde militairen en burgers over de Rijn te zetten zal uiteindelijk in de nacht van 18 november op een mislukking uitlopen. Vrijwel alle vluchtters worden gevangengenomen of gedood. Daarna

ontbreekt tot de bevrijding ieder spoor rond Kruimel. Voor zijn inspanningen ten behoeve van geallieerde militairen ontvangt Kruimel op 12 maart 1947 de Amerikaanse Medal of Freedom (without palm). Erg geïnteresseerd lijkt hij daar niet in te zijn. Dit blijkt onder meer uit de notitie op het formulier voor helpers van geallieerd personeel: “Unhelpful in producing any further information concerning his activities.”

Bronnen:

- Bakker, L.F., *Biografie van de Nederlandse orthopaeden en enkele paramedici* (z.p. 1989).
- Dijkstra, J., *Elspeek, Elspeek, baken van verzet; Nieuwe feiten over de pilotenlijn op de Veluwe* (Barneveld 2017).
- Ende, H. van den, *‘Vergeet niet dat je arts bent’; joodse artsen in Nederland 1940-1945* (Meppel 2014).
- Lipmann Kessel, A.W., *Surgeon at Arms* (Londen 1974).
- Noordman, W., *Schuilplaats de Veluwe; De vluchtlijnen voor geallieerde piloten 1942-1945* (Utrecht 2019).
- Verweij, L., *‘Spannende tijden op en rond Sterrehove’* (niet uitgegeven).